

Розділ: Україна та її історія в літературі (7 клас)

Тема: «...Поріднитися душою, а не по крові, може тільки людина»

Райнер Марія Рільке. «Пісня про Правду». Рільке і Україна.

**Уславлення боротьби за незалежність українського народу
у оповіданні «Пісня про Правду»**

Мета: **навчальна:** підготувати учнів до філософського сприйняття твору Р.М.Рільке «Пісня про Правду», розкрити зв'язки письменника з Україною; пояснити поняття «національний колорит»;
розвивати навички роботи з текстом, уміння інтерпретувати літературний твір;
виховувати інтерес до творчості письменника, спонукати до читання творів; виховувати патріотичні почуття.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань

Обладнання: комп'ютер, електронна презентація (портрет письменника, зображення Києво-Печерської Лаври, Софійського собору, пам'ятника Т.Г.Шевченку на Чернечій горі у Каневі, зображення українського кобзаря Остапа Вересая, зображення ікони Покрови Божої Матері, Знамення та ікони Миколая Чудотворця; фрагмент з кінофільму «Богдан Хмельницький» (реж. Ігор Савченко, 1941р.)

Епіграф: Згадую полтавські степи, надвечірні зорі, хатки,

і охоплює душу сум, що мене там немає.

Р.М.Рільке

Хід уроку:

I. Актуалізація опорних знань

Творчість М.Гоголя та українського кобзаря Т.Г.Шевченка не пройшла непоміченою. Красномовне слово цих велетнів українського духу впливало на європейську літературу. Одним з перших, хто виявив інтерес до духовної культури Русі був австрійський письменник Райнер Марія Рільке.

II. Повідомлення теми і мети уроку

Презентація портрета. Коментар епіграфа.

III. Вивчення нового матеріалу

1. Слово учителя або заздалегідь підготовлених учнів(демонстрація слайдів)

«Вже саме ваше ім'я - вірш. Воно не римується з сучасністю. Рільке із післязавтра... Хто ж ти, Райнер? Не німець – хоча ціла «Німеччина». Не чех, хоча народився в Чехії, не австрієць, тому що Австрія була, а ти – будеш!» Так писала про нього М.Цветаєва.

Райнер Марія Рільке народився 1875 року в Празі. Дитинство та юність поета були затьмарені перебуванням в австрійській військовій школі (1886—1891), про яку він все життя згадував зі страхом і відразою. У 1895 році поет вступив на філологічний факультет Празького університету, а пізніше слухав лекції з філології і мистецтвознавства в Мюнхені й Берліні.

Становлення Рільке-поета завершується на рубежі ХХ століття, його творчу зрілість засвідчують дві знамениті збірки — «Книга годин» (1901 — 1905) і «Книга картин» (1902, 1906). Знаменну роль у появі цих книжок відіграли мандрівки письменника Росією, що відбулися в 1899 і 1900 роках.

Під час першої недовгої подорожі (квітень—травень 1899 року) він побував у Москві й Петербурзі, де в основному знайомився з російською культурою. Найбільш хвилюючою подією в Москві стали для Рільке відвідини Льва Толстого. Друга,

триваліша подорож, охоплювала весну й літо 1900 року. Поет продовжує вивчення російської культури й знову, цього разу в Ясній Полянці, відвідує Толстого. З Ясної Поляни Рільке їде в Україну і на початку червня 1900 року прибуває до Києва, де живе близько двох тижнів.

Після Києва розпочалося майже двомісячне паломництво Рільке по Україні й по Волзі — знайомство з народною, «глибинною Руссю», її особливим світовідчуженням, яке вабило поета обіцянкою подолати «механічність життя» і відчуженість людини. Вирушивши Дніпром «в край чудової України», він пливе до Кременчука, а потім поїздом їде до Полтави. Звідти — до навколишніх сіл, щоб «природу і людей зблизька побачити». Ці враження відбилися у віршах «В оцім селі стоїть останній дім...», «Карл XII, король шведський, мчить по Україні», де бачимо характерне для Рільке сприйняття українського пейзажу «під знаком вічності», на тлі безмежного часу та простору. Останнім етапом українських мандрів поета був Харків, звідки він повернув на Волгу.

Рільке вивчав російську мову, захоплено читав класиків російської літератури й перекладав німецькою мовою Лермонтова, Достоевського, Чехова та інших письменників. Він здійснив переклад «Слова о полку Ігоревім», який і досі вважається кращим перекладом на німецьку мову. З глибоким інтересом і любов'ю вивчав поет «давні церкви й собори, в яких багато старих картин і дорогоцінних реліквій». Києво-Печерська лавра згадується в «Книзі годин» у колі безсмертних творінь людства — Венеції, Рима, Флоренції, Пізи й Троїце-Сергієвої лаври. У свідомості поета знову й знову постає образ церкви («церкви десь на сході»), який у поезії «Ти монастир Господніх ран» чітко прибирає форму Києво-Печерської лаври. Рільке написав також два оповідання з українського побуту — «Як старий Тимофій помирав співаючи» та «Пісня про Правду» (1900). Приваблювала Рільке й постать Т.Г. Шевченка. Поет познайомився з творами Кобзаря в російських перекладах, а під час мандрів Україною відвідав його могилу в Каневі.

У цілому ж подорожі 1899 та 1900 років стали для Рільке важливим кроком у пізнанні слов'янського світу, в освоєнні його духовних і культурних цінностей. Саме зустріч з Росією і Україною стала для Рільке тим поштовхом, який пробудив у ньому нове відчуття природи, реального світу. Особливий інтерес у Рільке виник до Київської Русі, до козаччини. Рільке уславився передусім як поет. Проте він писав і

прозові твори. Наприклад, збірку «Історії про Господа Бога» складають тринадцять своєрідних притч. Одна з них – «Пісня про Правду», написана під враженням перебування на Україні й присвячена їй.

29 грудня 1926 року Райнера Марії Рільке не стало. Увесь поетичний світ переживав гіркоту втрати.

2. Проблемне запитання

- Якби ви не знали ім'я автора твору, чи могли б ви здогадатися, що він не українець? Чому? (*Ні, бо Рільке створив вражаючий український національний колорит. Адже Джек Лондон, А.Міцкевич, В.Скотт, Р.Л.Стівенсон, хоч і писали про інші народи, але відображали свій національний колорит*).

3. Робота з літературознавчим терміном

Національне в літературі – відображення історії життя, природи, побуту, культури, звичаїв, рис національного характеру і мови певного народу.

Національний колорит літературного твору – це передача письменником не лише зовнішніх ознак народу (житло, звичаї, одяг та ін.), а й особливостей його духу, свідомості, особливостей «народної душі».

- Доведіть, що в «Пісні про Правду» зображено Україну.

4. Робота з текстом

- Про які часи йдеться у творі? Які деталі, імена допомогли вам визначити час?

- Чому автор називає ікону «верстовим каменем Бога», опорою?

5. Слово учителя (демонстрація слайдів). Мистецтвознавчий коментар

За давнім повір'ям першу ікону намалював євангеліст Лука, на якій зобразив Богородицю Марію. Саме ця ікона шанувалася українськими козаками як заступниця й покровителька. Ікони з'явилися на Русі приблизно в X столітті. Їх передавали з покоління в покоління, це були духовні обереги, що відміряли духовне життя людини. Іконою благословляли народження дитини й народження сім'ї, ікона проводжала у далеку подорож й загробне життя. Ніяку справу чи день не розпочинали не помолившись. Це був найдорожчий скарб – духовна спадщина. А свято Покрови святої Богородиці вважається козацьким святом.

За легендою, у цей день військо давніх русів на чолі з Аскольдом взяло в облогу центр православ'я — Константинополь, намагаючись захопити місто. Мешканці столиці Візантії у гарячій молитві звернулись до Богородиці з проханням про

порятунок. І Богородиця, за оповіданнями, з'явилася перед людьми та вкрила їх своєю покровою (омофором). Після цього вороги вже не могли побачити цих людей.

Прославляння стародавньої чудотворної ікони Божої Матері, після якого вона отримала найменування Знамення, відбулося в 1170 році під час чудового заступництва Богоматері міста Новгороду і його жителів. Не менш шанованим для українців був Микола Чудотворець.

- Хто у творі має відношення до мистецтва?

Слово учителя

Вважають, що прототипом кобзаря Рільке слугував образ Остапа Микитовича Вересая, з яким він познайомився, перебуваючи в Україні. Батьки Вересая були селянами. Батько любив грати на скрипці, заробляючи цим на хліб. Хлопчик осліп у чотири роки, а з 15 років пішов у науку до кобзарів. Вересай був кріпаком, тяжко бідував, неодноразово його заарештовували за виконання «Пісні про правду й неправду». Саме цю пісню використав Рільке у творі.

6. Робота з фрагментом кінофільму «Богдан Хмельницький»(реж. І.Савченко, 1941), у якому звучить дума «Ой, як наступала та чорна хмара»

Бесіда:

- Чому у 1941 році режисер Ігор Савченко звертається до теми козаччини та мистецтва кобзарів у своєму фільмі?
- Порівняйте виконання кобзарем Остапом «Пісні про Правду» і промову Тараса Бульби до козаків. Як вплинули пісня і промова на слухачів?
- Чому, прослухавши пісню кобзаря, чоловіки взялися до зброї? Чи знайде серед них своє місце Олекса?
- Яка провідна думка твору? Чому вчить нас «Пісня про Правду»?

IV. Підсумки уроку

Слово учителя

Австрієць Рільке зміг поріднитися душею з українським народом. Його не влаштував прагматизм Європи, він тяжів до духовного єства українців і говорив, що прийде час, і з України почнеться відродження духовності.

Рефлексія. Учитель просить учнів заповнити аркуші, у яких вони відмічають свої досягнення на уроці.

Тепер я знаю	Хочу дізнатись	Самооцінка роботи на уроці

V. Домашнє завдання

Скласти план оповідання.

Побудувати асоціативні ряди до понять **правда і кривда**.

Індивідуальне завдання. Підготувати повідомлення про значення народної пісні в житті українців.

Використані джерела:

1. Програма 12-річної школи 2005 року із зарубіжної літератури (За редакцією Д. С. Наливайка, автор програми Ю. І. Ковбасенко), Київ, 2005.
2. Всесвітня мережа Інтернет. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. [Електронний ресурс].– Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/. - Назва з екрана.
3. Давидова Оксана, Більчук Маргарита. Зарубіжна література: Супутник для учителя. 7 клас – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 240 с.
4. Завдання і вправи із зарубіжної літератури для 7 класів. CD- диск / Заг.ред. Н.В.Химера. – Біла Церква: КОПОПК, 2008.
5. Зарубіжна література: Підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів/ Надія Півнюк, Олена Чепурко, Наталія Гребницька. – К.: Освіта, 2007. – 288 с.
6. Художня культура, 10 клас: Педагогічний кейс(методичні та дидактичні матеріали до уроків). Частина 1./ Укл. О.М. Томецька, О.О. Гумінська – Рівне: ПП «Контур плюс», 2010. – 34 с., 3 компакт-диски (ком пакт-диск №2: фрагмент з кінофільму «Богдан Хмельницький (реж. Ігор Савченко, 1941р.)

Додаток до уроку

Нема в світі правди (слова народні)

Текст 1850-х рр., опублікований П. Кулішем:

Нема в світі Правди, Правди не з'іскати,
Що тепер Неправда стала правдувати.
Уже тепер Правда стоїть у порога,
А тая Неправда сидить кінець стола.
Уже тепер Правду ногами топтають,
А тую Неправду медом наповоають.
Уже тепер Правда сидить у темниці,
А тая Неправда з панами в світлиці.
А вже тая Правда сльозами ридає,
А тая Неправда все п'є та гуляє.
Десь ти, Правда, вмерла, чи ти заключена,
Що тепер Неправда увесь світ зажерла.
Тільки в світі Правди, що рідная мати —
Де б ми її могли в світі од'іскати?
Ой орлице мати, де ж тебе нам взяти,
Тебе ні купити, ані заслужити!

Коли б тебе, Правдо, в світі увидіти,
Орловими крильми раді б ми летіти.
Ой як же тим діткам без матері бути?
Да щодня заплачуть, не можуть забути.
Вже ж бо кінець віку оце приближився,
Хоть рідного брата тепер стережися!
Із ним на суд стати — Правди не з'іскати,
Тільки сріблом-злотом панів насищати.
Хто по правді судить, то того карають,
А хто по неправді, того поважають,
Ой хто буде в світі правду ісполняти,
Тому зошлеть Господь щодня благодати,
Бо сам Господь Правда і смирить гординю,
Сокрушить Неправду, вознесе святиню!